

Славица
Мастикоса

ПРЕЛУДИЈУМ

Copyright © 2022, Славица Мاستикоса
Copyright © овог издања 2022, ЛАГУНА

Мојој Радмили с љубављу!

In memoriam:
Антонију, Влади, дека Вељи

*Мало је весеља на нашој планети.
Нека нас будућности са радошћу веже.
У овом животу није тешко мрећи.
Изградити животи далеко је теже.*

Владимир Мајаковски – Сергеју Јесењину

Садржај

Пачворк сећања

Недељни ручак	13
Сахрана	15
Крвави пир над Београдом	18
Три родитеља	22
Чаша меда – чаша жучи	25
Весна	39
Мементо	48
Концерт на Коларцу	51

Први свитак Василисине књиге

Анђелија	61
Рођена моја.	68
Стамена	74
Дечак са виолином	84
Договор	88
Пета жица	92

Други свитак Василисине књиге

Василиса	103
Крвава литија	108
Немир у срцу.	116
Има доброте у људима	119
Руска душа	128
Надимак	133
Добростиви Милутин	138
Скаска о прадеди Дмитру	144
Нестор.	148
Прелудијум за живот	153

Весна и Соња

Дан после концерта.	163
Душица	170
Разговор са Споменком	180
Клупко се одмотава.	187
Разговор који лечи	197
Добар знак	203
Шта сада	206
Трка с временом.	209
Кључ је у књигама.	219
Жанка	224
Жуте дуње	229
Одлазак у манастир.	239
Мати Тарасија	244
<i>О ауџорки</i>	<i>251</i>

Пачворк сећања

Недељни ручак

Соња је довршавајући недељни ручак тихо певушила. Целим њеним бићем владао је осећај задовољства док је припремала капаму са јагњетином, омиљено јело свог тате Ненада. На радост ћерки Весни, која је нерадо јела јагњетину, уз поховано пилеће месо сервирала је спанаћ. За десерт је изнела домаћу кремпиту, свој специјалитет, којим су сви у кући волели да се засладе. Само што су ручали, дошла је Веснина другарица Споменка. Појела је са њима колач па су се девојчице повукле у собу која је све мање личила на дечју, а све више на девојачку. Испраћајући погледом девојчице, које су удаљавајући се од стола нешто ћућориле, Соња помисли како оне само што се нису задовојчиле, а у души су још увек права деца.

Ненад и Соња су остали да чаврљају за столом пијучкајући вино. Њих двоје су умели да пронађу интересантне теме за разговор у којима су, нарочито недељом после ручка, уживали.

Док је Соња распремала трпезаријски сто, Ненад је у дневном боравку, читајући новине, заспао. Покрила га

је ћебенцетом па и сама у спаваћој соби прилегла. Пријао јој је ручак, али и разговор са татом. Са осмехом на лицу утонула је у сан присећајући се како су тата и Весна слатко јели припремљен оброк. Памтила је она миришљаве и укусне оброке из детињства, које је тата Ненад с љубављу припремао. Та сећања била су јој подстрек да и сама с посебном пажњом и љубављу припрема храну. Користила је она и нове кулинарске идеје за припрему obroka, али ни укусна традиционална јела нису била реткост на њиховој трпези.

Одспавала је добра два сата. Тек кад је скувала кафу, ушла је у дневну собу. Пришавши тати у намери да га пробуди, ухватила га је за руку и претрнула. Рука је била хладна. Беживотна. Скамењена од шока, није могла да одвоји поглед с његовог упадљиво бледог лица и још блеђих усана. Мук. Као да је и њено срце на тренутак стало, да би већ у следећем трену осетила како јој било снажно добује у грлу и слепоочницама. Дрхтавим прстима Соња провери пулс на очевој руци, па на врату и схвативши коначност тренутка, беспомоћно прекри своје усне длановима. Да заустави крик. Од изненадне малаксалости ноге јој клецнуше. Она седе на ивицу кревета и ослоњена лактовима о колена зарони лице у шаке. Малаксала од шока и неизмерне туге која ју је преплавила, она се одједном лецну, усправи, осећајући неку снажну, сасвим нову узнемиреност.

Мајко света – како да кажем Весни?

Смрт увек бане ненадано. Живот се наставља.

Сахрана

Три дана потом, 24. марта 1999. године на Земунском гробљу, у Цркви Светог Димитрија, познатој и као Харишева капела, стајала је Соња покрај ковчега свог тате Ненада, уснулог у Господу. На корак-два од ње, загледан у једну тачку, стајао је Соњин млађи брат, који се по доласку у капелу није поздравио са сестром. Пре његовог доласка Весну су другарице извеле из капеле. Исцрпљена од непроспаваних ноћи, туге и плача, девојчица је дрхтала као птичица на грани међ мразним лишћем.

Једног момента Соња пожелела да приђе брату, да га загрли, али сувише га је добро познавала и бојала се да би могао да направи неку непријатну сцену. *Када се сад нисмо помирили, нећемо никад*, помисли Соња, осећајући жаоку у срцу и онај непријатни тупи бол у пределу желуца од којег јој је све чешће бивало мука. *Да ли је бар њо доласку, испред кайеле, иршиао Весни?*, питала се Соња. *Зна колико је везана за деду, колико ја воли.*

Људи су тихо у мимоходу прилазили ковчегу, опраштали се од покојника и породици изјављивали

саучешће. Соња је у очима очевих пријатеља препознала искрену, тиху тугу достојну тренутка у коме се, на крају оностраног недугог човековог живота, једним уздахом, једном сузом, одаје почаст часном човеку и свему драгоценом што оста иза њега.

Кад је почело опело, жагор људи утихну. Свештеник је изговарао молитву разговетно, дубоким, мелодичним гласом.

Соња је пуним плућима удахнула мирис тамјана, те се усредредила на молитву.

После опела, док су износили ковчег из цркве, огласила су се црквена звона. Поворка је кренула. Много је дужи био део пратње који је носио свеже цвеће и венце испред ковчега од оног иза ковчега. *Ваљда нам је ишакав усуг*, помисли Соња, *да смо малобројна фамилија*.

Док је свештеник обављао помен над покојником крај самог гроба, Соња је пригрлила кћер, која се, чела ослоњеног на њене груди, јецајући привијала уз њу. С брадом прислоњеном на ћеркино теме, погледа прикованог за слику своје маме Босе на надгробној плочи, Соња се благо њихала.

Од помисли на то како би се мама ражалостила да зна да је њено двоје деце у завади, Соња се стресе. *А иша ако ишак некако зна?*, упита се готово постиђена. На ту помисао која јој протутња кроз главу, наметну се жеља да тати нешто каже и она се једва суздржа да ту помисао гласно не изговори. Соња затвори очи и попут молитве у мислима изговори: *Таиша, ти објасни маме*.

Непосредно после сахране, на самом гробљу, само што је узела жито за покој душе, Соња крајичком ока виде брата како прилази Весни, која и даље није могла да заустави јецај. Разнежена од помисли да ујак жели

да је утеши, Соња им је пришла у тренутку кад је њен брат изговорио:

– Весна, зашто ти толико плачеш кад Ненад није твој рођени деда?

Онај стидљиви осмејак који се искрао жалу и затиграо на Веснином лицу кад јој је ујак пришао, преобрази се у зачуђеност. Не схватајући о чему јој то ујак говори, она га готово муцајући упита:

– Како то мислиш: није мој рођени деда?!

– Питај мајку. Одавно је требало то да ти каже.

С гнушањем, испод гласа, али довољно јасно да он чује, Соња изговори: *Изроде ојаци*, па приђе ћерки и заштитнички је загрли.

Гледајући у сестрино као од камена исклесано лице, он кроз стиснуте зубе, готово ликујући, просикта:

– Истина боли, зар не?

– Мама, о чему то ујка говори?

– Објасниће ти мама.

– Успут објасни свом копилету и то ко јој је отац – добаци он преко рамена, па се пун себе дрзим кораком удаљи од њих.

Као гвозденом песницом погођена, Соња осети оштар бол између грудне кости и пупка, од кога изгуби дах. Мимо своје природе, она тог момента пожелела да брата задави сопственим рукама.

Крвави пир над Београдом

Нимало пријатан Соњин разговор са ћерком, који су после сахране у смирај тог дана започеле, прекинуо је продоран, застрашујући звук сирене. Видевши да се Весна уплашила, Соња гласно изговори мисао која јој је прво пала на памет:

– Сигурно проверавају исправност система за узбуну.

Тек када је укључила телевизор и чула речи: „Пажња, пажња, ваздушна опасност за Београд“, Соња претрну од сазнања да је НАТО започео свој крвави пир и над њиховим главама. Она потисну страх и привидно мирна загрли кћер говорећи јој да се не боји, да ће све бити добро, да ће отићи у склониште и да је битно да без панике следе упутства Центра за обавештавање становништва.

Све дотадашње бриге и мисли на моменат устукнуше пред тим шокантним дешавањем. Као да су се сакриле у неку мишју рупу Соњиног мозга, у неко склониште, уступајући место једном једином питању – зашто? Питању изазваном бестидним чином НАТО-а, који се косио не само са здравим разумом већ и са законом Савета

безбедности Уједињених нација, узданицом мира и безбедности целог света.

На путу до склоништа Соња се огорчена, у неверици питала како је то могуће да им неко на самом крају двадесетог века над главама просипа бомбе. Ни сам ђаво није знао одговор. Бар не онај који осликава истину.

Страх и дубоки неспокој огледао се и на лицима комшија који су се такође сјурили у то њихово склониште за не дај боже. Соња је од притиска и снажног пулсирања у бубним опнама имала утисак да ће јој глава експлодирати.

Загледану у масну мрљу на бетону склоништа, Соњу је наново прожелла мешавина тешких емоција; туга за татом, страх и бес због бомбардовања и тескоба због Весниних питања.

Гледајући ћерку, која је шћућурена с главом на њеном крилу коначно утонула у сан, Соња се запита да ли је то дубњање у њеним ушима само последица страха од зубатих бомби, или и питања које јој је ћерка тог дана поставила: *Мама, да ли је истина то што је ујак рекао?*

Док је изговарала: „Јесте, истина је“, Соњу је подузимила језа од сопственог гласа, који јој је зазвучао стране, а од ћеркиног у неверици изговореног питања: *Зашићо, мама, зашићо си ме лајала?* – она сва претрну осећајући како јој обамрле руке и ноге отежаше. Убеђена да ће у по дана и ноћи знати како да одговори на то питање, кад се сударила са њим, Соња је пред ћерком стајала збуњена, као у мишоловци, питајући се и сама: *Зашићо? Зашићо сам лајала?*

Ту у склоништу, окружена унезвереним људима, није знала да ли је гуши опор воњ људских тела, помешан са мемљивим подрумским, или је даве мисли расејане по сећањима на догађаје из прошлости. На саму помисао

дуго и снажно потискивану да прећутана истина може кад-тад постати непремостив јаз између ње и њеног детета, Соња застрепи јаче него од бомби.

Те ноћи, кад се с неба стуштило чисто зло, та гола сила у виду убитачних бомби, Соњу преплави плима залудних питања међу којима се нађе и једно од доживотне важности, над којим се она замисли: коме се она светила? Оцу свог детета, или је сама себи забола нож у леђа? Како је тада, доносећи одлуку да ће дете које носи под срцем бити само њено, истовремено волела и мрзела тог човека. Та прећутана истина или лаж, како год, била је у истом рангу са насладом која неретко може да изазове мучнину. Али једино уз тај осећај победе због освете могла је да преброди издају, потисне стид и уздигне главу.

У моменту она се упита да ли је то тек неписано правило или пак чиста истина да лаж чучи негде у запећку чекајући тренутак да наплати цех за лабави ужитак у опсени, чак и ако је проистекла из затомљеног крика рањене и понижене душе. На ту помисао Соња се сва најежи од хладних трнаца који јој се спустише низ кичму. Ипак, само одмахну главом јер нешто дубоко закопано у њој није јој дало да истину сакривену у тој помисли кристално јасно сагледа до краја.

Са сетним осмехом Соња се присети речи тате Ненада да је сваки секунд живота вредан памћења. *Јестје, шјаша*, помисли она призивајући очев лик, *само шјшо се они делићи животиа сайкани од љубави лакше љамџе, док се они љрошкани болом шјеже заборављају*. Соња је наслућивала понешто из сопственог искуства: да понека неодболована патња и неправда могу оковати ћутњом не само појединца већ и поколења. Али није пронашла

начин нити смогла снаге да се и сама томе одупре. Како и шта да каже свом детету, размишљала је после много, много времена. Зашто је неке делове из живота својих предака, па и из сопственог живота прећутала. Како – кад је нека сопствена сећања искидала у парампарчад и запалила на ломачи освете као омрзнуту фотографију, у нади да никада неће из тог пепела васкрснути; како – кад је у сазнању о прецима сатканом од пачворка прича испрличаних по сећањима других препознала нит пако-сти, освете и издаје коју је осетила и на сопственој кожи; како да објасни свом детету да је прећутала нека сећања у жељи да је заштити, кад ни сама више није била сигурна у исправност сопствене одлуке. Одједном јој се учини да се мрља на бетону, у коју је и даље зурела, разлива и поприма обресе „крилате књиге“ исписане сећањима, сновима, болом и надом у времену прошлом.

Књиге чије странице почеше саме од себе да се отварају, иако је на њима тек понешто од записаног Соњи било, у времену садашњем, читљиво.

Три родитеља

Све што је Соња знала о свом биолошком оцу Малиши и мами Боси сазнала је од тате Ненада. У том замршеном клупку догађаја прва нит, њој позната из приче, уплетена је давне 1958. године, када су се њени родитељи упознали на омладинској радној акцији. Те године Боса је прославила пунолетство, уписала се на Ликовну академију у Београду и мимо очеве воље истрајала у намери и отишла са вршњацима да гради ауто-пут *Брајисџиво и јединсџиво*.

Отац према њој није био нежан, али ни захвалан. Кад јој је мајка умрла, Боса је са непуних петнаест година преузела бригу не само о домаћинству већ и о оцу. Он је преузимање тих обавеза сматрао нечим што се подразумева. Очекивао је да се његова реч беспоговорно слуша. Не само у кући већ и у колективу у коме је радио. Био је на високом положају у земунском *Икарусу* не само због тога што је био политички подобан већ и због своје стручности. Али тешко би се у колективу нашао човек који га је волео. Није могао да обузда пргаву нарав, поготово кад се напије. Умео је пијан да се потуче,

а трезан да показује презир према људима, па и према сопственом детету.

Кад је отишла на радну акцију, много тога се Боси десило први пут: да се оглушила о очеву забрану; да ноћива ван куће; да уз логорску ватру и гитару окуси алкохол; да осети укус не само слободе већ и љубави. Ту се Боса на први поглед заљубила у Ненада званог Малиша, студента архитектуре. Љубав је дукнула и они су се једно другом ватрено предали до краја. Недуго потом у присуству два сведока склопили су брак. Желели су да предупреду бруку због трудноће, која их је у исти мах изненадила и обрадовала. Мислили су да ће венчањем родитеље довести пред свршен чин и избећи њихове придики и осуду. Јер очекивали су их ако ни због чега другог, онда због тог што су обоје још били студенти, без посла и средстава потребних за живот. Али они се нису либили никаквог посла, волели су се и веровали су у заједничку будућност.

Иако су били спремни на негодовање, ипак их је сила отвореног прекора Босиног оца изненадила. Не само да се одрекао ћерке, он је непосредно по ћеркиној удаји, прешавши да ради у новоотворену фабрику авиона Соко у Мостару, срушио све мостове за собом.

То што је се отац одрекао Боса је приписала његовој пргавој нарави и повређеној сујети. Болело јесте, али се она надала да ће отац с временом прећи преко те своје одлуке. Ако не раније, онда кад постане деда.

С друге стране, Малишина мајка Анђелија, иако то није гласно изговорила, на снајину трудноћу гледала је као на учину, а не стање коме се радује. Синовљева женидба је била шок за њу јер је пореметила њен дугогодишњи план да се са сином јединцем исели из земље, у којој јој је после рата одузета сва имовина: кућа, фабрика и продавница

кожне галантерије, као и целокупна дедовина. Анђелија је у рату изгубила родитеље, мужа, брата, пријатеље. Њен брат од стрица Остоја, коме су комунисти такође све одузели, добио је исељеничку визу за себе и рођену сестру Бисерку на основу тога што му је жена Францускиња. Анђелија се није убрајала у ужу фамилију на коју се та законска могућност односила, тако да је њен захтев био одбијен. Испратила их је у нади да ће рођаци накнадно успети да испослују исељеничку визу за њу и Малишу.

Сама са дететом, без имовине и крова над главом Анђелија се запослила у земунској фабрици пољопривредних машина *Змај*. Посао у лакирници је био тежак, али чињеница да је добила стан у такозваним радничким баракама за њу као самохрану мајку била је велико олакшање. Ипак, због претрпљене неправде и немоћи да било шта промени, жарка жеља да се са сином исели из земље није је напуштала. Напротив, она је ту наду годинама гајила и то јој је давало снагу да се избори са недаћама, којих је било напретек. Док је Малиша био на радној акцији, сазнала је да је питање дана када ће стићи документација која би омогућила остварење њеног деценијског сна. Није ту радосну вест одмах саопштила сину. Чекала је тренутак кад буде имала потврду у рукама. Зато је за њу био шок када је сазнала да јој се син напрасно оженио, и то девојком коју тек што је упознао на радној акцији. Документација за исељење, која је напоскон стигла, подразумевала је само Анђелију и Малишу, а он није хтео да се исели без жене и детета које је било на путу. Иако је то било велико разочарање за Анђелију, она се из љубави према сину свим силама упињала да то пред њим и снајом сакрије. Услед тог њеног незадовољства изгубила се она спонтана срдачност и топлина у односу са сином и то ју је изједало.